

*Марченко Аліна Анатоліївна,**викладач**Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

Постановка проблеми. Специфіка процесу професійної підготовки й становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва на сьогоденному етапі розвитку педагогічної науки зумовлена спрямуванням художньо-педагогічної освіти на використання новітніх розробок в напрямку всеоб'ємлючої інформатизації процесу навчання та особливостями спілкування з мистецтвом, що склалися на сьогоднішній день. Тому у визначенні засад професійного становлення вчителів образотворчого мистецтва актуалізується проблема теоретико-методологічного осмислення характеру й місця та змісту технологій у підготовці та професійному становленні майбутнього вчителя. З одного боку, це стосується того, як будуть формуватися художньо-професійні вміння майбутнього вчителя з відповідністю реаліям сьогодення, а з іншого – на яких засадах цей вчитель буде здійснювати навчання своїх учнів.

Аналіз досліджень і публікацій. В наш час праці таких вітчизняних учених як С.О.Гапоненка, Л.М.Масол, Н.Е. Міропольської, І.М. Мужикової, О.М.Олексюк, В.Ф.Орлова, О.С.Ростовського, О.П. Рудницької, Г.С.Тарасова поклали початок нового етапу наукових досліджень у галузі художнього навчання в Україні, і являються основою для подальших розробок з питань художньо-професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Такі дослідники, як В.О.Сластьонін, О.А.Абдулліна, Є.І.Антипова, М.І.Болдирев висвітлювали головні компоненти професіограми вчителя, які поклали основу для фахової карти вчителя образотворчого мистецтва.

Мета даної статті є полягає в теоретичному обґрунтуванні основних складових професіограми вчителя образотворчого мистецтва та пошуку шляхів її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Ефективність процесу підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва визначається системністю організаційно-методичного забезпечення його фахової підготовки. Системність передбачає гармонійну взаємодію елементів між собою, також до оточуючого їх середовища, спрямовану на досягнення певної мети. Системність формування професіонала з образотворчого мистецтва в контексті вищої світи забезпечується дотриманням принципів:

- цілісності, за яким властивості кожного елемента системи залежать від його місця й функцій у ній;
- структурності, за яким діяльність системи обумовлюється взаємовпливом її окремих елементів;
- взаємозалежності, за яким система проявляє свої властивості в процесі її взаємодії із середовищем, у якому вона функціонує;

– ієрархічності, який передбачає, що вона може бути елементом системи більш високого порядку.

Процес дотримання цих принципів сприяє формуванню основних компетенцій спеціаліста, а також особистісних якостей вчителя, необхідних для здійснення професійних функцій з урахуванням специфіки навчального предмета, та є основою професіограми.

У словникових джерелах професіограма визначається, як науковий опис виду праці та необхідних професійних якостей, що може використовуватись у профорієнтації, підборі кадрів та ін. [3, с 995]. На думку О.А. Дубасенюк та О.В. Ілліної, професіограма повинна включати в себе свого роду паспорт спеціаліста, його кваліфікаційну характеристику, тобто визначити об'єм і науково обґрунтоване співвідношення громадсько-політичних знань, а також програму педагогічних і методичних умінь і навичок. [4, с. 312].

Отже, професіограма – це ідеальна модель вчителя, викладача, педагога, зразок, еталон, в якому представлені основні якості особистості, якими повинен володіти вчитель та знання, вміння, навички для виконання функції вчителя.

Сама професіограма вчителя являє собою документ, в якому дана повна кваліфікаційна характеристика вчителя з позиції вимог, що пред'являються до його знань, умінь і навичкам, його особистості, здібностей, психофізіологічних можливостей і рівнем підготовки.

Професіограма вчителя образотворчого мистецтва містить не тільки загальне, типове для педагогічної професії взагалі, але й те особливе, що характерно тільки для діяльності вчителя образотворчого мистецтва. Вона містить характеристику основних педагогічних функцій вчителя образотворчого мистецтва, його особистісних якостей, загально-педагогічних і професійно-методичних умінь, що забезпечують реалізацію цих функцій.

Важливою для розробки професіограми вчителя образотворчого мистецтва стала розробка науково обґрунтованої моделі особистості фахівця, визначення особистісних якостей студента, специфіки його майбутньої професійної діяльності, готовності до саморозвитку й самореалізації (Г.О.Балл, А.О.Вербицький, В.В.Рибалка, С.О.Сисоєва, Н.Ф.Талізана), що визначило генеральний напрямок удосконалення педагогічної освіти.

Сучасні дослідники виокремлюють декілька компонентів у професіограмі сучасного вчителя, які є важливими й для фахівця мистецького профілю. Так, Н.В.Кузьміна обґрунтовує необхідність таких основних складових:

- психологічна – чіткі уявлення про специфічну психічну реальність особистості дитини, постійний інтерес до неї та готовність контактувати з нею в міжособистісному спілкуванні;
- педагогічна - знання з дидактики та їх творче використання, що допомагає вчителю аналізувати хід і результати процесу навчання, вибирати методи, організаційні форми й засоби навчання учнів;
- конкретно-предметна – знання з теоретичних і практичних основ конкретної навчальної дисципліни;
- науково-дослідницька – цілісне уявлення вчителя про педагогічну науку як систему знань і методів пізнання, сутність загально пошукових і конкретно наукових методів дослідження, планування та організацію наукового експерименту, роботу з науковою літературою тощо [1,с.119].

Такий підхід до розуміння професіоналізму вчителя дозволяє позиціонувати його як людину, яка не лише інформує, але й активно впливає на всебічний розвиток тих, кого він навчає.

Кожна складова професіограми сучасного вчителя формується на основі конгломерату відповідних професійних знань та вмінь, які представляють собою відповідно - теоретичні та практичні компоненти кожної складової професіограми вчителя, так, виходячи зі структури, яку пропонує Н.В.Кузьміна, можна визначити, що психологічна складова професіограми вчителя складається з чітких професійних знань в області вікової психології та фізіології дітей відповідного віку, та вмінь, що дозволяють реалізувати ці знання на практиці; педагогічна складова включає також теоретичну частину – знання з загальної дидактики та методології, та практичну - вміння їх творчого виконання. Конкретно-предметна складова включає в собі конгломерат спеціальних знань та вмінь вчителя-предметника, тобто – вчителя образотворчого мистецтва. Наступна, науково-дослідницька складова відповідає за розвиток всіх, вище

перерахованих складових і являється домінантною в плані професійної підготовки майбутнього вчителя будь-якої спеціалізації. Відповідно і теоретична (знання) та практична (вміння) компоненти цієї складової мають направленість прогресивного розвитку вчителя як професіонала високого класу. Майбутній вчитель повинен мати загально-научні знання з педагогіки як системи знань та методів пізнання, й вміти вести науковий пошук з використанням методів дослідження, планувати та проводити необхідні експерименти та ін., що дозволить йому постійно самовдосконалюватися, безперервно бути в курсі всіх сучасних наукових досліджень в області педагогіки, вікової психології та конкретно-предметній області, а також самому приймати активну участь у розвитку системи освіти та методології навчання.

Таблиця професіограми вчителя образотворчого мистецтва

Професіограма вчителя		
Складові професіограми	Компоненти складових	
	Теоретична (знання)	Практична (вміння)
Психологічна	знання в області вікової психології та фізіології дітей відповідного віку	виховні вміння
Педагогічна	знання з загальної дидактики та методології викладання	дидактичні вміння викладання
Конкретно-предметна	спеціальні знання вчителя-предметника	Конкретно-предметні спеціальні вміння
Науково-дослідницька	цілісне уявлення вчителя про педагогічну науку як систему знань і методів пізнання	Науково-дослідницькі та експериментаторські вміння, а також вміння саморозвитку та самовдосконалення

Кожна з вищезначених складових професіограми, являються необхідним основним видом діяльності вчителя кожен з яких складається з набору підвидів діяльності. Таким чином – кожному основному виду та підвиду діяльності можна співставити необхідні для виконання вміння, відповідно – вміння формуються необхідними знаннями. Набір знань та відповідних ним вмінь формують зміст кожного виду діяльності, як одного з компонентів професіограми вчителя.

Конкретно-предметний компонент професіограми вчителя образотворчого мистецтва може включати такі базові підвиди діяльності: перцептивний - художнє сприймання та креативний – художня творчість. Художнє сприймання та художня творчість передбачають наявність базових знань та вмінь з образотворчого мистецтва таких, як: знання про засоби зображення та вміння виконувати зображення, знання про засоби вираження та вміння використовувати їх при створенні художнього образу, а також знання та вміння щодо застосування даного досвіду у процесі осягнення змісту художнього твору і т. ін.

Наведемо в таблиці приклад змісту конкретно-предметного компонента професіограми базових знань та вмінь учителя образотворчого мистецтва:

Конкретно-предметний компонент професіограми вчителя образотворчого мистецтва			
Художнє сприймання		Художня творчість	
Знання	Вміння	Знання	Вміння
Структури художнього сприймання (ознайомлення, сприймання, та оцінювання)	Аналізувати твір мистецтва стосовно його форми та змісту, сприймати та оцінювати мистецький твір	Основ зображення на площині	Зображувати на площині різноманітні об'єкти
З історії та теорії образотворчого мистецтва	Аналізувати твір мистецтва стосовно його форми та змісту, сприймати та оцінювати мистецький твір	Правил зображення форми	Зображувати об'єкти простої та складної форми, плоскі та об'ємні
Структури образотворчої практичної діяльності	Орієнтуватися у видовій та жанровій різноманітності мистецтва	Основних положень композиції	Застосовувати в зображеннях основні композиційні прийоми

До варіативної складової базових знань та вмінь з образотворчого мистецтва ми відносимо ту їх сукупність, яка є необхідною педагогові для керівництва образотворчою діяльністю: навчання їх сприймати й створювати художній образ та оцінювати результати цієї діяльності.

Для визначення знань та вмінь, що визначають зміст конкретно-предметного компоненту професіограми вчителя образотворчого мистецтва використовувався підхід, який був запропонований Б.М.Неменським до розподілу навчального матеріалу з мистецького профілю, і в основу якого були покладені такі види художньої діяльності як - зображувальна, декоративна та конструктивна [2, с. 255]. Така модель поділу мистецтва, була покликана допомогти учителям у введенні до світу мистецтва, розкриттю специфіки його мовлення, особливостей національних форм та змін мистецьких течій. Реалізація ж діяльності на заняттях з образотворчого мистецтва вбачається Б.М.Неменським і знаходить своє втілення у працях його послідовників, у двох напрямках: сприйманні дійсності та мистецтва та у практичній художній діяльності. В професійно-педагогічній діяльності викладач має прагнути до системно-моделюючого рівня продуктивності своєї творчої діяльності, при якому педагог вміє перетворити свою дисципліну в засіб формування особистості. Для ефективного виконання безпосередніх професійних функцій педагогу необхідно володіти такими якостями особистості, які б забезпечили йому можливість якомога продуктивніше виконувати роботу

вчителя.

Виходячи з реалій сьогодення, професіограма вчителя не є усталеним поняттям, бо суспільний розвиток висуває до складових професіограми нові вимоги, що знаходять відображення у нових установах, що висувають до особистості та професійної діяльності вчителя, та рівня його знань, вмінь і навичок.

Висновки. Отже, в Україні зараз вища педагогічна освіта будується на засадах професіограми вчителя. До професіограми вчителя з образотворчого мистецтва відноситься система особисто-ділових рис, суспільно-політичних, психолого-педагогічних й спеціальних знань, програма педагогічних умінь та навичок, необхідних для виконання його професійних обов'язків. Визначення основних засад професіограми вчителя, буде дуже корисним при визначенні напрямків та видів діяльності, при використанні сучасних методів їх впровадження в навчальний процес, при професійній підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Резюме. Сучасна парадигма вищої освіти України висуває об'єктивну потребу в оновленні спеціальної підготовки викладацьких кадрів. Основним напрямком педагогічної діяльності на сьогоднішній день стало задоволення потреб особистості в знаннях, які б дозволили адаптуватися в сучасному світі, а це потребує відповідного найшвидшого втілення в життя цілеспрямованої програми підготовки та перепідготовки викладачів вищої школи. У зв'язку з цим змінюється зміст фахових вимог до професійної підготовки, тобто до професіограми вчителя, що регламентує ряд повсякденних фахових обов'язків вчителя. **Ключові слова:** професіограма вчителя, професійна підготовка, вчитель образотворчого мистецтва.

Резюме. Современная парадигма высшего образования Украины выдвигает объективную потребность в обновлении специальной подготовки преподавательских кадров. Основным направлением педагогической деятельности на сегодняшний день стало удовлетворение потребностей личности в знаниях, которые бы позволили адаптироваться в современном мире, а это требует соответствующего скорейшего воплощения в жизнь целенаправленной программы подготовки и переподготовки преподавателей высшей школы. В связи с этим изменяется содержание профессиональных требований к профессиональной подготовке, т.е. к профессиограмме учителя, регламентирующий ряд повседневных профессиональных обязанностей учителя. **Ключевые слова:** профессиограмма учителя, профессиональная подготовка, учитель изобразительного искусства.

Summary. The current paradigm of higher education in Ukraine imposes objective need to update the special training of teachers. The main focus of educational activities to date was the needs of the individual in the knowledge that would allow to adapt to the modern world, and it requires the fastest implementation of targeted programs of training and retraining of teachers of high school. In this regard, changing the content of professional training requirements, ie profессиogram teacher that regulates a number of everyday professional duties teacher. **Keywords:** profессиograms teacher training, teacher of fine arts.

Література

1. Абдулліна О.А. Моніторинг якості професійної підготовки// Вища освіта в Росії. 1998. - № 3.
2. Кузьміна Н.В. Професіоналізм личности преподавателя и мастера производственного обучения. – М.: Высшая школа, 1990.
3. Новейший философский словарь / Сост. А.А. Грицанов. – Мн.: Изд. В.М.Скакун, 1998. – 1296 с.
4. Практикум з педагогіки: Навч. посібник / За заг. ред. О.А. Дубасенюк та А.В. Іванченка. – К.: ІСДО, 1996. – 432с.